

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

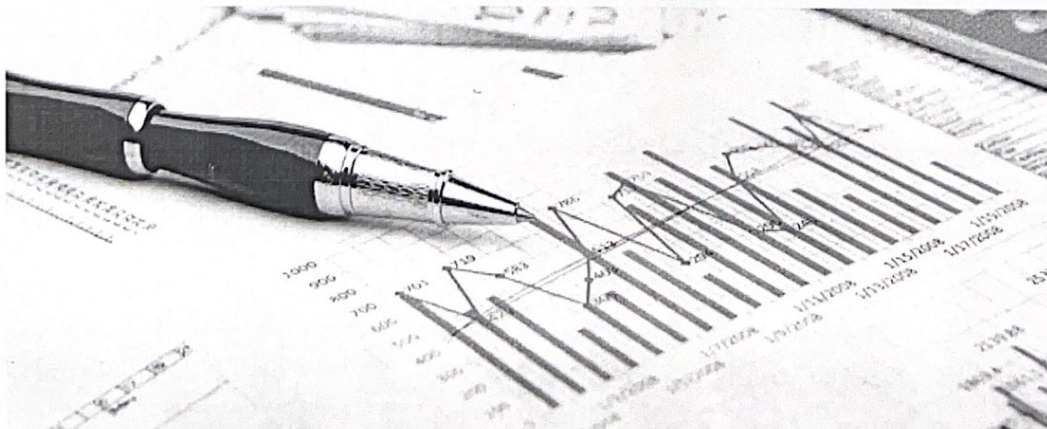
ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА ФІНАНСІВ



Валентина АРАНЧІЙ  
2021 р.

## НАСКРІЗНА ПРОГРАМА ПРАКТИКИ

освітньо-професійна програма	<u>Фінанси, банківська справа та страхування</u>
спеціальність	<u>072 Фінанси, банківська справа та страхування</u>
галузь знань	<u>07 Управління та адміністрування</u>
ступінь вищої освіти	<u>бакалавр</u>



Полтава 2021

Розробники:

Аранчій Валентина, професор, к. е. н., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування;

Дорогань-Писаренко Людмила, професор, к. е. н., професор кафедри економічної теорії та економічних досліджень;

Безкровний Олександр, доцент, к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;

Чумак Валентина, доцент, к. е. н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування;

Дорошенко Ольга, доцент, к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;

Капаєва Людмила, доцент, к. е. н., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування;

Зоря Світлана, доцент, к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;

Рудич Алла, доцент, к. е. н., доцент, завідувач кафедри економічної теорії та економічних досліджень;

Єгорова Олена, доцент, к. е. н., доцент кафедри економічної теорії та економічних досліджень;

Краснікова Оксана, доцент, к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Наскрізна програма практики розглянута та схвалена на засіданні кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Протокол від 30 серпня 2021 р. № 1

Завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Валентина ЧУМАК

Наскрізна програма практики схвалена науково-методичною радою спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»

Протокол від 31 серпня 2021 р. № 1

Голова науково-методичної ради спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»

Ольга ДОРОШЕНКО

## ВСТУП

Наскрізна програма практики розробляється згідно з освітньо-професійною програмою Фінанси, банківська справа та страхування та навчального плану підготовки студентів ступеня вищої освіти бакалавр спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування.

Метою практики є набуття студентами компетентностей, на основі отриманих в Полтавському державному аграрному університеті (далі – Університет) теоретичних знань, для досягнення програмних результатів навчання та прийняття самостійних рішень у виробничих умовах, оволодіння практичними навичками і вміннями, сучасними методами і формами організації праці у професійній сфері, виховання потреби систематично поповнювати свої знання та застосовувати їх у майбутній трудовій діяльності.

Завдання практики:

- поглиблення, систематизація і закріплення теоретичних знань, одержаних студентами в процесі навчання;
- набуття, поглиблення й удосконалення у виробничих умовах компетентностей та підготовка студентів до трудової діяльності;
- формування навичок прийняття самостійних рішень на певних ділянках роботи (чи з конкретних питань) у виробничих умовах;
- освоєння сучасних технологій з фаху;
- збір і опрацювання фактичних матеріалів для виконання індивідуальних завдань.

Проходження практики сприяє формуванню:  
компетентностей:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- здатність планувати та управляти часом;
- здатність проведення досліджень на відповідному рівні;
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- здатність працювати у команді;
- здатність спілкуватися з представниками інших професій груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності);
- здатність працювати автономно;
- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;
- здатність досліджувати тенденції розвитку економіки за допомогою інструментарію макро- та мікроекономічного аналізу, оцінювати сучасні економічні явища;
- розуміння особливостей функціонування сучасних світових та національних фінансових систем та їх структури;

- здатність до діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у тому числі бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування);

- здатність застосовувати знання законодавства у сфері монетарного, фіскального регулювання та регулювання фінансового ринку;

- здатність застосовувати сучасне інформаційне та програмне забезпечення для отримання та обробки даних у сфері фінансів, банківської справи та страхування;

- здатність складати та аналізувати фінансову звітність;

- здатність здійснювати ефективні комунікації;

- здатність визначати, обґрунтовувати та брати відповідальність за професійні рішення;

- здатність підтримувати належний рівень знань та постійно підвищувати свою професійну підготовку;

- здатність використовувати теоретичний та методичний інструментарій фінансового, облікового, математичного та статистичного забезпечення діагностики розвитку підприємств аграрної сфери та інших галузей економіки.

програмних результатів навчання:

- знати та розуміти економічні категорії, закони, причиннонаслідкові та функціональні зв'язки, які існують між процесами та явищами на різних рівнях економічних систем;

- знати і розуміти теоретичні основи та принципи фінансової науки, особливості функціонування фінансових систем;

- визначати особливості функціонування сучасних світових та національних фінансових систем та їх структури;

- знати механізм функціонування державних фінансів, у т.ч. бюджетної та податкової систем, фінансів суб'єктів господарювання, фінансів домогосподарств, фінансових ринків, банківської системи та страхування;

- володіти методичним інструментарієм діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у т.ч. бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування);

- розуміти принципи, методи та інструменти державного та ринкового регулювання діяльності в сфері фінансів, банківської справи та страхування;

- формувати і аналізувати фінансову звітність та правильно інтерпретувати отриману інформацію;

- ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання економічних даних, збирати та аналізувати необхідну фінансову інформацію, розраховувати показники, що характеризують стан фінансових систем;

- володіти методичним інструментарієм здійснення контрольних функцій у сфері фінансів, банківської справи та страхування;

- використовувати професійну аргументацію для донесення інформації, ідей, проблем та способів їх вирішення до фахівців і нефахівців у фінансовій сфері діяльності;
- застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати;
- визначати та планувати можливості особистого професійного розвитку;
- демонструвати базові навички креативного та критичного мислення у дослідженнях та професійному спілкуванні;
- виявляти навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань;
- виконувати функціональні обов'язки в групі, пропонувати обґрунтовані фінансові рішення;
- знати свої права і обов'язки як члена суспільства, розуміти цінності вільного демократичного суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;
- визначати досягнення і ідентифікувати цінності суспільства на основі розуміння місця предметної області у загальній системі знань, використовувати різні види та форми рухової активності для ведення здорового способу життя;
- визначати місце і значення облікової, аналітично-цифрової, математичної та статистичної систем у інформаційному забезпеченні суб'єктів підприємницької діяльності;
- оцінювати процеси та явища, що відбуваються у сфері залучення інвестицій та фінансового забезпечення розвитку аграрної сфери.

## 1. ОПИС ПРАКТИК

Навчальним планом підготовки студентів освітньо-професійної програми Фінанси, банківська справа та страхування ступеня вищої освіти бакалавр спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування денної форми навчання 2021 року набору передбачені наступні види практик (табл. 1).

*Таблиця 1*

**Види, назви і обсяги практик студентів освітньо-професійної програми Фінанси, банківська справа та страхування ступеня вищої освіти бакалавр спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування**

№ з/п	Назва практики	Семестр	Обсяг практики	
			кредитів ЄКТС	годин
Навчальна практика				
1.	Фінанси	2	7,5	225
2.	Статистика	4	4,5	135
3	Фінанси підприємств	4	4,5	135
4.	Страхування	6	3	90
Виробнича практика				
5.	Виробнича практика з фінансів суб'єктів підприємництва	6	6	180
6.	Комплексна зі спеціальності	8	6	180

Навчальним планом підготовки студентів освітньо-професійної програми Фінанси, банківська справа та страхування ступеня вищої освіти бакалавр (скорочений термін навчання, 120 кредитів ЄКТС) спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування денної форми навчання 2021 року набору передбачені наступні види практик (табл. 2).

*Таблиця 2*

**Види, назви і обсяги практик студентів освітньо-професійної програми Фінанси, банківська справа та страхування ступеня вищої освіти бакалавр (скорочений термін навчання) спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування**

№ з/п	Назва практики	Семестр	Обсяг практики	
			кредитів ЄКТС	годин
Навчальна практика				
1.	Страхування	2	3	90
Виробнича практика				
2.	Виробнича практика з фінансів суб'єктів підприємництва	2	6	180
3.	Комплексна зі спеціальності	4	6	180

Навчальним планом підготовки студентів освітньо-професійної програми Фінанси, банківська справа та страхування ступеня вищої освіти бакалавр (нормативний термін навчання) спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування заочної форми навчання 2021 року набору передбачено

проходження професійної практики обсягом 6 кредитів ЄКТС (180 годин).

Навчальним планом підготовки студентів освітньо-професійної програми Фінанси, банківська справа та страхування ступеня вищої освіти бакалавр (скорочений термін навчання) спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування заочної форми навчання 2021 року набору передбачено проходження професійної практики обсягом 6 кредитів ЄКТС (180 годин).

### **1.1. Навчальна практика «Фінанси»**

Метою навчальної практики «Фінанси» є поглиблення теоретичних знань студентів у галузі фінансово-кредитних відносин, оподаткування, банківської і страхової справи, інвестиційної діяльності; оволодіння навичками практичної роботи в фінансовій сфері; формування у студентів професійних умінь прийняття оптимальних управлінських рішень, виходячи з умов господарювання за ринкових відносин; виховання внутрішньої потреби постійного оновлення професійних знань і творчого їх застосування в практичній діяльності.

Завдання навчальної практики «Фінанси»:

- формування фахових здібностей на базі одержаних теоретичних знань із сутності фінансів, їх функцій і ролі, основних напрямів і здобутків фінансової науки, особливостей фінансового права й фінансової політики, змісту системи оподаткування й державних цільових фондів, сутності державного бюджету й бюджетної системи, бюджетного дефіциту й державного кредиту, особливостей організації місцевих фінансів, фінансів суб'єктів господарювання та фінансів домогосподарств, сутності й особливостей фінансового механізму страхового і фінансового ринку, змісту й інструментів фінансового менеджменту, особливостей міжнародних фінансів;

- набуття первинних професійних умінь і навичок із фінансів;
- виховання внутрішньої потреби постійного оновлення професійних знань і творчого їх застосування в практичній діяльності;
- формування здібностей критично осмислювати фінансові проблеми та обговорювати їх із висловленням власної думки.

Проходження навчальної практики «Фінанси» сприяє формуванню компетентностей:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел
- здатність досліджувати тенденції розвитку економіки за допомогою інструментарію макро- та мікроекономічного аналізу, оцінювати сучасні економічні явища;

- розуміння особливостей функціонування сучасних світових та національних фінансових систем та їх структури;

- здатність до діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у тому числі бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська

система та страхування);

- здатність підтримувати належний рівень знань та постійно підвищувати свою професійну підготовку;

програмних результатів навчання:

- знати та розуміти економічні категорії, закони, причиннонаслідкові та функціональні зв'язки, які існують між процесами та явищами на різних рівнях економічних систем;

- знати і розуміти теоретичні основи та принципи фінансової науки, особливості функціонування фінансових систем;

- визначати особливості функціонування сучасних світових та національних фінансових систем та їх структури;

- знати механізм функціонування державних фінансів, у т.ч. бюджетної та податкової систем, фінансів суб'єктів господарювання, фінансів домогосподарств, фінансових ринків, банківської системи та страхування.

- володіти методичним інструментарієм діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у т.ч. бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування);

- використовувати професійну аргументацію для донесення інформації, ідей, проблем та способів їх вирішення до фахівців і нефахівців у фінансовій сфері діяльності;

- визначати досягнення і ідентифікувати цінності суспільства на основі розуміння місця предметної області у загальній системі знань, використовувати різні види та форми рухової активності для ведення здорового способу життя.

## **1.2. Навчальна практика «Статистика»**

Метою навчальної практики «Статистика» є поглиблене ознайомлення студентів із прийомами та методами статистичних досліджень економічних явищ і процесів, набуття студентами навичок самостійної роботи з масовими статистичними даними.

Завдання навчальної практики «Статистика»:

- систематизація, закріплення та поглиблення теоретичних і практичних знань щодо методики й організації проведення статистичного дослідження за його окремими етапами;

- практичне опрацювання конкретних методик статистичного дослідження на основі індивідуальних практичних завдань;

- розвиток навичок вибору найбільш раціонального статистичного метода для виконання поставленого завдання;

- набуття досвіду здійснення необхідних розрахунково-обчислювальних операцій;

- закріплення навичок формулювання висновків за результатами дослідження у статистичних термінах та їх економічної інтерпретації;

- формування професійних умінь та навичок, розвиток професійних якостей особистості майбутнього фахівця.



Проходження навчальної практики «Статистика» сприяє формуванню компетентностей:

- здатність працювати у команді;
  - здатність досліджувати тенденції розвитку економіки за допомогою інструментарію макро- та мікроекономічного аналізу, оцінювати сучасні економічні явища;
  - здатність застосовувати сучасне інформаційне та програмне забезпечення для отримання та обробки даних у сфері фінансів, банківської справи та страхування;
- програмних результатів навчання:
- ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання економічних даних, збирати та аналізувати необхідну фінансову інформацію, розраховувати показники, що характеризують стан фінансових систем;
  - застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати;
  - визначати місце і значення облікової, аналітично-цифрової, математичної та статистичної систем у інформаційному забезпеченні суб'єктів підприємницької діяльності.

### **1.3. Навчальна практика «Фінанси підприємств»**

Метою навчальної практики «Фінанси підприємств» є поглиблення теоретичних знань і закріплення практичних навичок здобувачів вищої освіти у сфері фінансових відносин суб'єктів господарювання, формування у здобувачів вищої освіти професійних умінь прийняття оптимальних фінансових рішень.

Завдання навчальної практики «Фінанси підприємств»:

- узагальнення та систематизація теоретичних знань здобувачів вищої освіти, набутих при вивченні дисципліни «Фінанси підприємств», стосовно сутності фінансових ресурсів, методів і джерел їх формування й ефективності використання, організації фінансової діяльності підприємств;
- розвиток навичок здійснення розрахункових операцій та оформлення розрахунково-платіжних документів;
- поглиблення знань із порядку формування та розподілу прибутку підприємства, визначення фінансових результатів діяльності суб'єктів господарювання різних форм організації бізнесу;
- закріплення навичок нарахування податків і зборів та оформлення податкової звітності;
- формування професійних умінь і навичок із нормування оборотних активів підприємства та розрахунку показників ефективності використання обігових коштів;
- набуття досвіду нарахування амортизації основних засобів та розрахунку показників ефективності їх використання;

- закріплення методологічних основ складання фінансових планів діяльності підприємства, прогнозування фінансових результатів, визначення потреби у кредитах банку та оцінювання кредитоспроможності позичальника;

- розвиток умінь і навичок із визначення причин кризи, сильних і слабких сторін діяльності суб'єкта підприємництва, внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування його санації.

Проходження навчальної практики «Фінанси підприємств» сприяє формуванню:

компетентностей:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;

- здатність до діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у тому числі бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування);

- здатність застосовувати знання законодавства у сфері монетарного, фіскального регулювання та регулювання фінансового ринку;

- здатність визначати, обґрунтовувати та брати відповідальність за професійні рішення;

програмних результатів навчання:

- знати механізм функціонування державних фінансів, у т.ч. бюджетної та податкової систем, фінансів суб'єктів господарювання, фінансів домогосподарств, фінансових ринків, банківської системи та страхування;

- володіти методичним інструментарієм діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у т.ч. бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування);

- застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати;

- виявляти навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань.

#### **1.4. Навчальна практика «Страхування»**

Метою навчальної практики «Страхування» є поглиблення теоретичних знань і практичних навичок студентів у сфері економічних відносин, що виникають між суб'єктами страхового ринку з приводу купівлі-продажу страхових послуг.

Завдання навчальної практики «Страхування»:

- узагальнення та систематизація теоретичних знань, набутих при вивченні дисципліни «Страхування», стосовно ролі й значення страхового захисту в ринковій економіці, необхідності страхування як засобу управління ризиками підприємства та захисту власних майнових інтересів громадян;

- поглиблення знань про структуру страхового ринку та органи нагляду за страховою діяльністю; закріплення основних правил організації й ведення

страхової діяльності та навичок дослідження показників стану страхового ринку України з метою формування перспективних напрямів його розвитку;

- закріплення навичок формування вартості страхової послуги на підставі тарифів, що пропонуються страховиками з ризикових видів страхування, ознайомлення зі складовими елементами тарифної ставки, розвиток навичок визначення ймовірного доходу за інвестованими у накопичувальне страхування коштами та управління страховими ризиками;

- формування професійних умінь і навичок із особистого страхування, майнового страхування та страхування відповідальності;

- набуття досвіду визначення необхідності й доцільності укладення договорів перестраховування й співстрахування, аналізу особливостей договорів перестраховування, застосування методів і форм операцій перестраховування;

- закріплення методологічних основ формування доходів, витрат і прибутку страхових організацій; розвиток навичок визначення фінансової надійності страховика на підставі його публічної інформації, проведення тестів раннього попередження з метою своєчасного виявлення ризиків у діяльності страховиків.

Проходження навчальної практики «Страхування» сприяє формуванню компетентностей:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;

- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;

- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;

- здатність до діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у тому числі бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування);

- здатність застосовувати знання законодавства у сфері монетарного, фіскального регулювання та регулювання фінансового ринку;

- здатність здійснювати ефективні комунікації;

- здатність визначати, обґрунтовувати та брати відповідальність за професійні рішення;

- здатність підтримувати належний рівень знань та постійно підвищувати свою професійну підготовку;

- здатність володіти організаційними аспектами діяльності фінансових посередників в розрізі страхових послуг, банківських та інвестиційних операцій.

програмних результатів навчання:

- знати і розуміти теоретичні основи та принципи фінансової науки, особливості функціонування фінансових систем;

- знати механізм функціонування державних фінансів, у т.ч. бюджетної та податкової систем, фінансів суб'єктів господарювання, фінансів домогосподарств, фінансових ринків, банківської системи та страхування;

- володіти методичним інструментарієм діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у т.ч. бюджетна та податкова системи, фінанси

суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування);

- розуміти принципи, методи та інструменти державного та ринкового регулювання діяльності в сфері фінансів, банківської справи та страхування;

- ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання економічних даних, збирати та аналізувати необхідну фінансову інформацію, розраховувати показники, що характеризують стан фінансових систем;

- володіти загальнонауковими та спеціальними методами дослідження фінансових процесів;

- вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик фінансових систем, а також особливостей поведінки їх суб'єктів;

- застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати;

- виявляти навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань;

- оцінювати процеси та явища, що відбуваються у фінансово- банківській сфері, на страховому ринку, у сфері залучення інвестицій та уявляти їх взаємозв'язок із механізмом формування, розподілу й використання фінансових ресурсів держави з використанням світового досвіду.

### **1.5. Виробнича практика з фінансів суб'єктів підприємництва**

Метою виробничої практики з фінансів суб'єктів підприємництва є поглиблення, узагальнення і вдосконалення набутих у закладі вищої освіти знань із фінансів, банківської справи та страхування, оволодіння професійним досвідом, компетентностями з основних фахових дисциплін, виховання внутрішньої потреби постійного оновлення професійних знань і творчого їх застосування в реальних умовах функціонування суб'єкта підприємництва.

Завдання виробничої практики з фінансів суб'єктів підприємництва:

- вивчення організаційної структури суб'єкта підприємництва та з'ясування місця й значення в ній фінансового (обліково-фінансового) відділу (за його відсутності – бухгалтерії та/або економічного відділу, що виконують функції фінансового відділу);

- ознайомлення зі структурою фінансового (обліково-фінансового) відділу (за його відсутності – бухгалтерії та/або економічного відділу, що виконують функції фінансового відділу) бази практики;

- закріплення досвіду здійснення фінансово-економічної характеристики суб'єкта підприємництва;

- формування фахових здібностей у студентів на базі одержаних у закладі вищої освіти теоретичних знань;

- закріплення практичних навичок із фаху на базі конкретного суб'єкта підприємництва;

- збір матеріалу для виконання індивідуального завдання та самостійної

роботи студента;

- закріплення навичок підготовки наукових доповідей.

Проходження виробничої практики з фінансів суб'єктів підприємництва сприяє формуванню:

компетентностей:

- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
  - здатність планувати та управляти часом;
  - здатність проведення досліджень на відповідному рівні;
  - здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;
  - здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
  - здатність працювати у команді;
  - здатність спілкуватися з представниками інших професій груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності);
  - здатність працювати автономно;
  - здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;
  - розуміння особливостей функціонування сучасних світових та національних фінансових систем та їх структури;
  - здатність до діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у тому числі бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування);
  - здатність складати та аналізувати фінансову звітність;
  - здатність здійснювати ефективні комунікації;
  - здатність визначати, обґрунтовувати та брати відповідальність за професійні рішення;
  - здатність підтримувати належний рівень знань та постійно підвищувати свою професійну підготовку;
  - здатність використовувати теоретичний та методичний інструментарій фінансового, облікового, математичного та статистичного забезпечення діагностики розвитку підприємств аграрної сфери та інших галузей економіки.
- програмних результатів навчання:
- визначати особливості функціонування сучасних світових та національних фінансових систем та їх структури;
  - знати механізм функціонування державних фінансів, у т.ч. бюджетної та податкової систем, фінансів суб'єктів господарювання, фінансів домогосподарств, фінансових ринків, банківської системи та страхування;
  - володіти методичним інструментарієм діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у т.ч. бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування);
  - формувати і аналізувати фінансову звітність та правильно

інтерпретувати отриману інформацію;

- ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання економічних даних, збирати та аналізувати необхідну фінансову інформацію, розраховувати показники, що характеризують стан фінансових систем;

- застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати;

- визначати та планувати можливості особистого професійного розвитку;

- виявляти навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань;

- виконувати функціональні обов'язки в групі, пропонувати обґрунтовані фінансові рішення;

- знати свої права і обов'язки як члена суспільства, розуміти цінності вільного демократичного суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;

- визначати місце і значення облікової, аналітично-цифрової, математичної та статистичної систем у інформаційному забезпеченні суб'єктів підприємницької діяльності;

- оцінювати процеси та явища, що відбуваються у сфері залучення інвестицій та фінансового забезпечення розвитку аграрної сфери.

### **1.6. Виробнича практика «Комплексна зі спеціальності»**

Метою виробничої практики «Комплексна зі спеціальності» є поглиблення, узагальнення і вдосконалення набутих у закладі вищої освіти знань із фінансів, банківської справи та страхування, оволодіння професійним досвідом, компетентностями з основних фахових дисциплін, формування професійних умінь прийняття оптимальних управлінських рішень в умовах функціонування конкретного суб'єкта підприємництва, виховання внутрішньої потреби постійного оновлення професійних знань і творчого їх застосування в практичній діяльності.

Завдання виробничої практики «Комплексна зі спеціальності»:

- ознайомлення зі структурою фінансового (обліково-фінансового) відділу (за його відсутності – бухгалтерії та/або економічного відділу, що виконують функції фінансового відділу) бази практики;

- набуття досвіду здійснення фінансово-економічної характеристики суб'єкта підприємництва;

- формування професійних здібностей у студентів на базі одержаних у закладі вищої освіти теоретичних знань;

- ознайомлення з фінансовою роботою суб'єкта підприємництва та набуття практичних навичок із неї;

- збір матеріалу для виконання індивідуального завдання та самостійної роботи студента.

Проходження виробничої практики «Комплексна зі спеціальності» сприяє формуванню:

компетентностей:

- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
  - здатність планувати та управляти часом;
  - здатність проведення досліджень на відповідному рівні;
  - здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;
  - здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
  - здатність працювати у команді;
  - здатність спілкуватися з представниками інших професій груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності);
  - здатність працювати автономно;
  - здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;
  - розуміння особливостей функціонування сучасних світових та національних фінансових систем та їх структури;
  - здатність до діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у тому числі бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування);
  - здатність складати та аналізувати фінансову звітність;
  - здатність здійснювати ефективні комунікації;
  - здатність визначати, обґрунтовувати та брати відповідальність за професійні рішення;
  - здатність підтримувати належний рівень знань та постійно підвищувати свою професійну підготовку;
  - здатність використовувати теоретичний та методичний інструментарій фінансового, облікового, математичного та статистичного забезпечення діагностики розвитку підприємств аграрної сфери та інших галузей економіки.
- програмних результатів навчання:
- знати механізм функціонування державних фінансів, у т.ч. бюджетної та податкової систем, фінансів суб'єктів господарювання, фінансів домогосподарств, фінансових ринків, банківської системи та страхування;
  - володіти методичним інструментарієм діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у т.ч. бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування);
  - розуміти принципи, методи та інструменти державного та ринкового регулювання діяльності в сфері фінансів, банківської справи та страхування;
  - формувати і аналізувати фінансову звітність та правильно інтерпретувати отриману інформацію;
  - ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання економічних даних, збирати та аналізувати необхідну фінансову інформацію, розраховувати показники, що характеризують стан фінансових

систем;

- володіти методичним інструментарієм здійснення контрольних функцій у сфері фінансів, банківської справи та страхування;
- застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати;
- визначати та планувати можливості особистого професійного розвитку;
- виявляти навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань;
- виконувати функціональні обов'язки в групі, пропонувати обґрунтовані фінансові рішення;
- знати свої права і обов'язки як члена суспільства, розуміти цінності вільного демократичного суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;
- визначати місце і значення облікової, аналітично-цифрової, математичної та статистичної систем у інформаційному забезпеченні суб'єктів підприємницької діяльності;
- оцінювати процеси та явища, що відбуваються у сфері залучення інвестицій та фінансового забезпечення розвитку аграрної сфери.

### **1.7. Професійна практика**

Метою професійної практики є поглиблення, узагальнення і вдосконалення набутих у закладі вищої освіти знань із фінансів, банківської справи та страхування, оволодіння професійним досвідом, компетентностями з основних фахових дисциплін, формування професійних умінь прийняття оптимальних управлінських рішень в умовах функціонування конкретного суб'єкта підприємництва, виховання внутрішньої потреби постійного оновлення професійних знань і творчого їх застосування в практичній діяльності.

Завдання професійної практики:

- ознайомлення зі структурою фінансового (обліково-фінансового) відділу (за його відсутності – бухгалтерії та/або економічного відділу, що виконують функції фінансового відділу) бази практики;
- набуття досвіду здійснення фінансово-економічної характеристики суб'єкта підприємництва;
- формування професійних здібностей у студентів на базі одержаних у закладі вищої освіти теоретичних знань;
- ознайомлення з фінансовою роботою суб'єкта підприємництва та набуття практичних навичок із неї;
- збір матеріалу для виконання індивідуального завдання та самостійної роботи студента.

Проходження професійної практики сприяє формуванню компетентностей:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- здатність планувати та управляти часом;



- здатність проведення досліджень на відповідному рівні;
  - здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;
  - здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
  - здатність працювати у команді;
  - здатність спілкуватися з представниками інших професій груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності);
  - здатність працювати автономно;
  - здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;
  - здатність досліджувати тенденції розвитку економіки за допомогою інструментарію макро- та мікроекономічного аналізу, оцінювати сучасні економічні явища;
  - розуміння особливостей функціонування сучасних світових та національних фінансових систем та їх структури;
  - здатність до діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у тому числі бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування);
  - здатність застосовувати знання законодавства у сфері монетарного, фіскального регулювання та регулювання фінансового ринку;
  - здатність застосовувати сучасне інформаційне та програмне забезпечення для отримання та обробки даних у сфері фінансів, банківської справи та страхування;
  - здатність складати та аналізувати фінансову звітність;
  - здатність здійснювати ефективні комунікації;
  - здатність визначати, обґрунтовувати та брати відповідальність за професійні рішення;
  - здатність підтримувати належний рівень знань та постійно підвищувати свою професійну підготовку;
  - здатність використовувати теоретичний та методичний інструментарій фінансового, облікового, математичного та статистичного забезпечення діагностики розвитку підприємств аграрної сфери та інших галузей економіки.
- програмних результатів навчання:
- знати та розуміти економічні категорії, закони, причиннонаслідкові та функціональні зв'язки, які існують між процесами та явищами на різних рівнях економічних систем;
  - знати і розуміти теоретичні основи та принципи фінансової науки, особливості функціонування фінансових систем;
  - визначати особливості функціонування сучасних світових та національних фінансових систем та їх структури;

- знати механізм функціонування державних фінансів, у т.ч. бюджетної та податкової систем, фінансів суб'єктів господарювання, фінансів домогосподарств, фінансових ринків, банківської системи та страхування;
- володіти методичним інструментарієм діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у т.ч. бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування);
- розуміти принципи, методи та інструменти державного та ринкового регулювання діяльності в сфері фінансів, банківської справи та страхування;
- формувати і аналізувати фінансову звітність та правильно інтерпретувати отриману інформацію;
- ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання економічних даних, збирати та аналізувати необхідну фінансову інформацію, розраховувати показники, що характеризують стан фінансових систем;
- володіти методичним інструментарієм здійснення контрольних функцій у сфері фінансів, банківської справи та страхування;
- використовувати професійну аргументацію для донесення інформації, ідей, проблем та способів їх вирішення до фахівців і нефахівців у фінансовій сфері діяльності;
- застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати;
- визначати та планувати можливості особистого професійного розвитку;
- демонструвати базові навички креативного та критичного мислення у дослідженнях та професійному спілкуванні;
- виявляти навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань;
- виконувати функціональні обов'язки в групі, пропонувати обґрунтовані фінансові рішення;
- знати свої права і обов'язки як члена суспільства, розуміти цінності вільного демократичного суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;
- визначати досягнення і ідентифікувати цінності суспільства на основі розуміння місця предметної області у загальній системі знань, використовувати різні види та форми рухової активності для ведення здорового способу життя;
- визначати місце і значення облікової, аналітично-цифрової, математичної та статистичної систем у інформаційному забезпеченні суб'єктів підприємницької діяльності;
- оцінювати процеси та явища, що відбуваються у сфері залучення інвестицій та фінансового забезпечення розвитку аграрної сфери.

## 2. ЗМІСТ ПРАКТИК

### 2.1. Навчальна практика «Фінанси»

#### **Тема 1. Предмет фінансової науки як пізнання сутності фінансів.**

Предмет фінансової науки. Мета фінансової науки. Методи пізнання фінансового життя. Предмет та метод курсу «Фінанси». Сутність фінансів. Причина появи фінансів. Фінанси як економічна та історична категорія. Ознаки фінансів як економічної категорії. Призначення фінансів. Функції фінансів. Об'єкти та суб'єкти розподілу у фінансах. Форми фінансового контролю. Сутність категорії «фінансова система». Фінансова система за внутрішньою будовою та організаційною структурою. Сфери та ланки фінансової системи. Принципи побудови фінансової системи. Органи управління та фінансові інститути.

**Тема 2. Становлення та розвиток фінансової науки.** Значення фінансової науки. Обставини та період її виникнення. Характеристика окремих наукових досліджень в стародавньому світі. Розквіт фінансової науки та її представники. Особливості, загальні та специфічні тенденції української фінансової науки. Геполітично-цивілізовані цикли розвитку фінансової думки в Україні. Основні риси сучасної фінансової науки в світі.

**Тема 3. Фінансове право і фінансова політика.** Поняття фінансового права. Предмет фінансового права та його ознаки. Метод правового регулювання в фінансовому праві. Система фінансового права. Зміст загальної та особливої частин фінансового права. Основні галузі фінансового права та їх особливості. Джерела фінансового права та фінансове законодавство. Фінансово-правові акти та їх класифікація. Фінансова політика: сутність та завдання. Основні положення наукових концепцій. Основні складові та напрямки фінансової політики. Фінансовий механізм: сутність, призначення, характеристика та складові елементи. Фінансове планування та його методи. Фінансове регулювання.

**Тема 4. Податки. Податкова система.** Економічна сутність податків і зборів. Податки як економічна та історична категорія. Суспільний зміст та матеріальна основа податків. Історія виникнення та сучасний стан оподаткування. Історичні періоди розвитку теорії податків та оподаткування. Періоди розвитку податкової системи. Класифікація податків і зборів. Функції податків та їх характеристика. Податкова система України: сутність, нормативне регулювання. Принципи побудови системи оподаткування. Елементи системи оподаткування. Податкова політика України. Основні завдання податкової політики. Типи податкової політики та принципи. Шляхи реформування системи оподаткування в Україні. Непряме та пряме оподаткування підприємств. Характеристика податків.

**Тема 5. Бюджет. Бюджетна система.** Особливості бюджету як економічної категорії. Суспільне призначення та функції бюджету. Бюджетний механізм. Бюджетна система. Особливості її побудови. Бюджетний устрій. Складові бюджетної системи України. Поняття зведеного бюджету. Принципи

бюджетної системи України. Сутність бюджетного процесу. Учасники та стадії бюджетного процесу. Бюджетне планування, його завдання та процедура. Касове виконання бюджету. Державні доходи і видатки бюджету. Джерела та класифікація доходів бюджету. Класифікація та характеристика видатків бюджету.

**Тема 6. Бюджетний дефіцит.** Дефіцит бюджету. Причини виникнення дефіциту бюджету. Класифікація бюджетного дефіциту. Наукові погляди на бюджетний дефіцит. Розміри бюджетного дефіциту. Джерела погашення бюджетного дефіциту.

**Тема 7. Державний кредит.** Сутність державного кредиту та причини його необхідності. Особливості державного кредиту. Джерела погашення державних позик. Функції державного кредиту. Форми державного кредиту. Класифікація державної позики. Зміст та сутність державного боргу. Боргова безпека держави. Основні показники державного боргу в зарубіжних країнах. Управління державним кредитом. Основні елементи та методи управління державним боргом.

**Тема 8. Місцеві фінанси. Бюджетний федералізм і фінансове вирівнювання.** Сутність місцевих фінансів. Вчення про місцеві фінанси та його генезис. Передумови виникнення місцевих фінансів. Теорії місцевих фінансів. Система складових та сфери місцевих фінансів. Роль місцевих фінансів у забезпеченні розвитку регіону. Основні форми впливу місцевих фінансів на економіку і соціальну сферу держави. Проблеми сучасного етапу розвитку місцевих фінансів в Україні. Місцевий бюджет як фінансовий план. Види місцевих бюджетів. Доходи місцевих бюджетів та їх джерела. Видатки місцевих бюджетів та їх класифікація згідно принципу субсидіарності. Зміст та призначення бюджетних повноважень. Сутність та інструменти бюджетного федералізму. Міжбюджетні відносини та їх види. Мета та механізм регулювання міжбюджетних відносин. Фінансовий норматив бюджетної забезпеченості. Види міжбюджетних трансфертів. Вертикальні фіскальні дисбаланси та способи їх усунення. Горизонтальний фіскальний дисбаланс. Фінансове вирівнювання. Напрямки удосконалення збалансованості місцевих бюджетів.

**Тема 9. Соціальні позабюджетні фонди.** Призначення та сутність соціального страхування. Основні аспекти функціонування соціального страхування. Позабюджетні соціальні фонди, їх сутність та призначення. Генезис соціального страхування. Світовий досвід організації діяльності фондів соціального спрямування. Моделі організації соціального страхування в світі. Джерела фінансування соціальних позабюджетних фондів. Напрямки використання коштів соціальних позабюджетних фондів. Проблеми системи соціального забезпечення. Перспективи реформування системи соціального захисту населення в Україні.

**Тема 10. Фінанси суб'єктів господарювання.** Значення фінансів господарюючих суб'єктів. Сутність і функції фінансів підприємств як господарюючих суб'єктів, їх функції та основи організації. Фінансові ресурси

підприємств. Класифікація фінансових ресурсів. Організація фінансової роботи і управління фінансами на підприємствах. Економічна характеристика джерел грошових надходжень підприємств і їх значення у формуванні фінансових ресурсів господарюючих суб'єктів. Виручка від реалізації продукції (робіт, послуг) виробничих підприємств і підприємств сфери обігу та її використання. Економічний зміст прибутку. Порядок розподілу прибутку. Фінансова робота та її основні завдання. Складові фінансової роботи. Фінансовий механізм підприємства як умова ефективності фінансової роботи. Фінансова служба підприємства. Завдання та функції фінансової служби. Особливості фінансових відносин на підприємствах різних форм власності.

**Тема 11. Фінанси домогосподарств.** Сутність та функції домогосподарства. Доходи домогосподарства, їх складові та фактори. Види доходів домогосподарств. Витрати домогосподарств та їх складові. Бюджет домогосподарства.

**Тема 12. Страхування. Страховий ринок.** Соціально-економічна сутність страхування, його необхідність і значення в сучасному суспільстві. Характеристика функцій і класифікація страхування. Форми і методи страхового захисту, система страхових фондів. Страховий ринок України, його організаційна структура і перспективи розвитку. Державний нагляд за страховою діяльністю в Україні. Характеристика основних видів страхових відносин в економіці України в сучасних умовах. Страхові ризики і методи їх оцінки. Страхові випадки і їх призначення в системі страхування.

**Тема 13. Фінансовий ринок.** Сутність фінансового ринку та економічні передумови його функціонування в сучасних умовах. Класифікація фінансового ринку і характеристика його окремих видів. Види цінних паперів і основні їх ознаки. Характеристика цінних паперів. Організація, основні функції фондових бірж і перспективи їх розвитку в Україні. Організація і порядок роботи фондових бірж. Перспективи розвитку фінансового ринку в Україні.

**Тема 14. Фінансовий менеджмент.** Сутність фінансового менеджменту. Мета та функції фінансового менеджменту. Інформаційна база управлінських рішень. Інструменти фінансового менеджменту. Вартість та структура капіталу. Оптимальна структура капіталу.

**Тема 15. Міжнародні фінанси.** Характеристика сутності фінансового механізму зовнішньоекономічних відносин держави і господарюючих суб'єктів з зарубіжними країнами. Валютне регулювання зовнішньоекономічних зв'язків. Валютний курс і конвертованість національної валюти України. Валютні ринки і фінансовий механізм здійснення валютних операцій. Міжнародні організації та їх фінансові фонди. Міжнародні фінансові інституції. Міжнародний фінансовий ринок: його об'єктивна основа та призначення. Складові міжнародного фінансового ринку. Діяльність української міжбанківської валютної біржі. Організація і порядок роботи біржового валютного ринку. Котирування іноземних валют. Валютні операції. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Єдиний митний тариф. Митний контроль і

митне оподаткування на території спеціальних економічних зон. Митна політика України.

## **2.2. Навчальна практика «Статистика»**

**Тема 1. Організація статистики в Україні.** Організація єдиної системи обліку та статистики в Україні. Нормативно-інструктивна база проведення статистичних досліджень в Україні. Закон України «Про державну статистику». Форми державних спостережень. Ознайомлення із сайтом Державної служби статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua>. Можливості використання статистичних методів у повсякденній роботі фахівця з фінансів, банківської справи та страхування.

**Тема 2. Статистична звітність.** Види, реквізити, порядок складання та подачі статистичної звітності. Табелі форм статистичної звітності. Помилки статистичного спостереження та способи їх контролю.

**Тема 3. Вибіркове спостереження.** Генеральна та вибірка сукупності. Способи відбору одиниць до вибіркової сукупності: випадковий, механічний, серійний (кластерний), багатоступеневий (комбінований), типовий, метод квот, стихійної вибірки, метод «снігового клубка» та ін. Помилки вибіркового спостереження. Поширення вибірових даних на генеральну сукупність.

**Тема 4. Складання робочих документів статистичного спостереження соціально-економічних явищ.** Програма спостереження. Робочий план спостереження. Носії первинної інформації. Допоміжні документи статистичного спостереження.

**Тема 5. Проведення статистичного спостереження.** Види опитування: анкетування, інтерв'ю, експертна оцінка. Принципи проведення опитування. Вимоги до анкет. Класифікація питань, які використовують в анкетах. Способи розповсюдження анкет. Завдання інтерв'юера. Проведення анкетування, зведення та класифікація його результатів. Попередня підготовка зібраних в ході дослідження даних до аналізу: перевірка, систематизація, обробка, підсумовування даних і представлення їх у формі статистичних таблиць.

**Тема 6. Зведення та групування статистичних даних.** Ряди розподілу та їх аналіз. Показники варіації. Використання комп'ютерних програм для обробки статистичних даних. Можливості редактора Excel в аналізі статистичних сукупностей. Застосування програми Analis в аналізі рядів розподілу. Побудова статистичних таблиць.

**Тема 7. Статистичні методи вимірювання взаємозв'язків.** Аналітичне групування. Кореляційно-регресійний аналіз: однофакторний, двофакторний та багатофакторний. Дисперсійний аналіз: однофакторний та двофакторний. Біваріантний аналіз ( $\chi^2$ -тест).

**Тема 8. Аналіз динаміки.** Статистичні ряди динаміки, їх види та правила побудови. Аналітичні показники рядів динаміки. Середні показники динамічного ряду. Поняття тенденції. Прийоми аналізу рядів динаміки. Інтерполяція. Екстраполяція. Вивчення сезонності.

**Тема 9. Індексний метод.** Індокси, техніка їх обчислення та економічний зміст. Загальні індекси. Середні арифметичні та гармонійні індекси. Система індексів для характеристики динаміки складного явища.

**Тема 10. Статистичні графіки.** Значення графічного методу та правила побудови графіків. Вибір оптимального виду графічного зображення різних статистичних даних (ряди розподілу, середні величини, ряди динаміки, сезонні коливання тощо). Можливості наочного представлення результатів статистичного дослідження за допомогою презентації.

### **2.3. Навчальна практика «Фінанси підприємств»**

**Тема 1. Основи фінансів підприємств.** Сутність і функції фінансів підприємств. Грошові фонди та фінансові ресурси. Основи організації фінансів підприємств. Фінансова діяльність та зміст фінансової роботи. Зміст та завдання управління фінансами підприємств.

**Тема 2. Організація грошових розрахунків підприємств.** Розрахункові й касові операції. Сутність грошових розрахунків підприємств. Безготівкові й готівкові розрахунки. Проведення касових операцій. Види банківських рахунків і порядок їх відкриття. Форми безготівкових розрахунків. Принципи організації розрахунків. Розрахунки платіжними дорученнями. Розрахунки платіжними вимогами-дорученнями. Розрахунки чеками. Розрахунки акредитивами. Вексельна форма розрахунків. Розрахунково-платіжна дисципліна та її вплив на фінансово-господарську діяльність підприємств.

**Тема 3. Грошові надходження підприємств.** Характеристика і склад грошових надходжень підприємств. Доходи (виручка) від реалізації продукції, робіт, послуг. Доходи від фінансово-інвестиційної та іншої діяльності. Формування валового і чистого доходу.

**Тема 4. Формування і розподіл прибутку.** Прибуток як результат фінансово-господарської діяльності підприємства. Формування прибутку підприємства. Прибуток від реалізації продукції та його формування. Методи розрахунку прибутку від реалізації. Сутність і методи обчислення рентабельності. Розподіл і використання прибутку. Розподіл прибутку підприємства. Використання чистого прибутку.

**Тема 5. Оподаткування підприємств.** Сутність оподаткування підприємств і податкова система. Сутність податків і їх функції. Оподаткування прибутку підприємств. Оподаткування доходів фізичних осіб. Непрямі податки, які сплачують підприємства. Вплив непрямих податків на фінансово-господарську діяльність підприємств. Податок на додану вартість. Акцизний податок. Мито. Екологічний податок. Рентна плата та її склад. Податок на майно та його склад. Спрощена система оподаткування. Оподаткування суб'єктів малого підприємництва. Збори і цільові відрахування, які сплачують підприємства. Місцеві податки і збори.

**Тема 6. Обігові кошти.** Сутність і основи організації обігових коштів. Склад і структура обігових коштів. Класифікація і принципи організації обігових коштів. Визначення потреби в оборотних коштах. Необхідність і

способи визначення потреби в оборотних коштах. Нормування обігових коштів для створення виробничих запасів. Нормування обігових коштів у незавершеному виробництві і витрат майбутніх періодів. Нормування обігових коштів для створення запасів готової продукції. Розрахунок нормативу обігових коштів економічним методом. Джерела формування обігових коштів. Власні джерела формування обігових коштів. Використання банківських кредитів для формування обігових коштів. Залучення коштів інших суб'єктів господарювання. Показники стану і використання обігових коштів. Показники стану власних обігових коштів. Показники використання обігових коштів і шляхи прискорення їх обертання. Вплив розміщення обігових коштів на фінансовий стан підприємства.

**Тема 7. Кредитування підприємств.** Необхідність та сутність кредитування підприємств. Кругообіг коштів підприємства та необхідність залучення кредитів. Класифікація кредитів, що надаються підприємствам. Банківське кредитування підприємств. Види банківського кредиту та їх характеристика. Умови та порядок отримання банківського кредиту. Порядок погашення банківського кредиту підприємством. Небанківське кредитування підприємств. Комерційне кредитування підприємств. Лізингове кредитування підприємств. Державне кредитування підприємств. Кредитування підприємств за рахунок коштів міжнародних фінансово-кредитних інститутів.

**Тема 8. Фінансове забезпечення відтворення основних засобів.** Сутність основних засобів та їх відтворення. Класифікація основних засобів. Знос і амортизація основних засобів. Сутність і склад капітальних вкладень. Джерела і порядок фінансування капітальних інвестицій. Фінансування ремонту основних засобів. Показники стану та ефективності використання основних засобів.

**Тема 9. Оцінювання фінансового стану підприємств.** Оцінка фінансового стану підприємства, її необхідність і значення. Інформаційне забезпечення оцінки фінансового стану підприємств. Показники фінансового стану підприємства. Оцінка ліквідності та платоспроможності підприємства. Оцінка фінансової стійкості підприємства. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства.

**Тема 10. Фінансове планування на підприємствах.** Фінансова стратегія підприємств. Зміст, завдання та методи фінансового планування. Зміст фінансового плану та порядок його складання. Зміст і значення оперативного фінансового плану.

**Тема 11. Фінансова санація підприємств.** Фінансова санація підприємств, її економічний зміст та порядок проведення. Фінансова криза на підприємстві: симптоми та фактори, що її спричиняють. Економічна сутність санації підприємств. Класична модель фінансової санації. Санаційний аудит. План санації. Сутність санаційного аудиту та етапи його проведення. Аналіз виробничо-господарської діяльності підприємства, що перебуває в кризі. Санація балансу. Санація із залученням коштів власників підприємства. Альтернативна санація. Участь кредиторів у фінансовому оздоровленні



боржника. Фінансова участь персоналу в санації підприємства. Державна фінансова підтримка санації підприємств. Економіко-правові аспекти санації та банкрутство підприємств.

## **2.4. Навчальна практика «Страховання»**

**Тема 1. Сутність і класифікація страховання.** Необхідність страховання як засобу управління ризиками підприємства та захисту власних майнових інтересів громадян. Форми та види страховання. Доцільність страховання об'єктів залежно від типу захисту майнових інтересів (захист майна, захист відповідальності, захист життя та здоров'я). Обґрунтування привабливості страхового захисту залежно від типу системи страхового відшкодування, виду та розміру страхової франшизи.

**Тема 2. Страховий ринок і його державне регулювання.** Стан, проблеми і перспективи розвитку страхового ринку України. Страхова компанія як базова ланка страхового ринку. Особливості страхового посередництва. Завдання та повноваження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринку фінансових послуг. Законодавче поле у сфері страховання.

**Тема 3. Страхові ризики та їх оцінювання.** Страхові ризики та актуарні розрахунки. Показники страхової статистики. Склад та структура тарифної ставки. Особливості розрахунку тарифів із ризикових видів страховання та страховання життя. Види страхових внесків (премій, платежів).

**Тема 4. Особисте страховання.** Страховання життя як резерв внутрішніх інвестицій, інструмент особистого фінансового захисту, альтернативний засіб нагромадження. Основні та додаткові програми у межах страховання життя. Порівняльна характеристика основних видів і програм страховання життя. Страховання від нещасних випадків. Медичне страховання. Добровільне медичне страховання. Туристичне страховання.

**Тема 5. Страховання майна.** Страховання майна, як резерв матеріального добробуту фізичних і юридичних осіб. Основні продукти майнового страховання. Порівняльна характеристика основних видів і програм майнового страховання. Обрання та обґрунтування доцільності страховання певного виду майна підприємства, а також страховання підприємницьких, аграрних, фінансових і кредитних ризиків. Обґрунтування доцільності та економічної необхідності страховання особистого рухомого і нерухомого майна. Оцінка вартості страхових платежів і розміру страхового відшкодування.

**Тема 6. Страховання відповідальності.** Адміністративна, цивільно-правова та матеріальна відповідальність, що є об'єктом страховання. Порівняльна оцінка основних існуючих програм страховання відповідальності. Обґрунтування доцільності страховання певного виду відповідальності. Особливості ціноутворення та формування лімітів відповідальності у межах добровільного та обов'язкового страховання відповідальності.

**Тема 7. Перестраховання і співстраховання та механізми їх забезпечення.** Сутність перестраховання та співстраховання. Стан і

перспективні напрямки розвитку співстрахування та перестрахування в Україні. Схеми перестрахування. Договори у межах перестрахування. Доцільність перестрахування. Можливості співстрахування за умови страхування великих ризиків.

**Тема 8. Фінанси та фінансова надійність страховика.** Оцінка фінансової надійності страховика, її необхідність і значення. Інформаційне забезпечення оцінки фінансової стійкості страховика. Нормативний та фактичний запас платоспроможності. Методи та оцінка резерву незароблених премій. Оцінка прибутковості та рентабельності страхових операцій страховика. Рейтинг страхових компаній.

### **2.5. Виробнича практика з фінансів суб'єктів підприємництва**

Зміст практики визначається з урахуванням особливостей бази практики.

*Зміст практики на базі сільськогосподарського й інших підприємств різних галузей національної економіки:*

**Тема 1. Фінансова робота на підприємстві та характеристика відділів, що її виконують.** Повна і скорочена назва підприємства. Юридична адреса. Форма власності й організаційно-правова форма. Цілі та види діяльності підприємства. Склад і функції фінансового апарату, місце фінансової служби в загальній організаційній структурі підприємства. Організація фінансово-економічної роботи. Напрями фінансової роботи на підприємстві. Фінансові обов'язки та їх розподіл між спеціалістами підприємства. Склад фінансових ресурсів підприємства. Джерела формування фінансових ресурсів. Власні, залучені й позикові фінансові ресурси. Грошові фонди (статутний, резервний, фонд оплати праці). Порядок формування й використання грошових фондів. Забезпеченість підприємства фінансовими ресурсами.

**Тема 2. Оцінка фінансового стану підприємства.** Аналіз майнового стану підприємства. Оцінка ліквідності й платоспроможності. Аналіз грошових потоків. Оцінка фінансової стійкості та ділової активності. Аналіз фінансових результатів і рентабельності діяльності підприємства. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства.

**Тема 3. Грошові розрахунки підприємства.** Характеристика фінансових взаємовідносин підприємства з банками щодо грошових розрахунків. Розрахункові й касові операції. Безготівкові й готівкові розрахунки. Проведення касових операцій. Ліміт залишку готівки в касі. Види банківських рахунків підприємства і порядок їх відкриття. Форми безготівкових розрахунків. Розрахунки платіжними дорученнями. Розрахунки платіжними вимогами-дорученнями. Розрахунки чеками. Розрахунки акредитивами. Вексельна форма розрахунків. Розрахунково-платіжна дисципліна та її вплив на фінансово-господарську діяльність підприємства.

**Тема 4. Грошові надходження, формування і розподіл прибутку підприємства.** Характеристика і склад грошових надходжень підприємства. Дохід від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг. Доходи від іншої операційної діяльності. Доходи від фінансово-інвестиційної та іншої діяльності.

Формування валового і чистого доходу. Комплексний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованостей. Прибуток як результат фінансово-господарської діяльності підприємства. Формування прибутку підприємства. Прибуток від реалізації продукції та його формування. Аналіз методів розрахунку прибутку від реалізації. Методи обчислення рентабельності. Розподіл і використання прибутку. Розподіл прибутку підприємства. Використання чистого прибутку.

**Тема 5. Оборотні активи та джерела їх формування.** Склад і структура оборотних активів. Визначення потреби в оборотних коштах. Способи визначення потреби в оборотних коштах. Нормування обігових коштів для створення виробничих запасів. Нормування обігових коштів у незавершеному виробництві і витрат майбутніх періодів. Нормування обігових коштів для створення запасів готової продукції. Розрахунок нормативу обігових коштів економічним методом. Джерела формування оборотних активів. Власні джерела формування обігових коштів. Використання банківських кредитів для формування обігових коштів. Залучення коштів інших суб'єктів господарювання. Показники стану й ефективності використання оборотних активів. Показники стану власних оборотних коштів. Шляхи прискорення обертання оборотних активів. Вплив розміщення оборотних коштів на фінансовий стан підприємства.

**Тема 6. Фінансове забезпечення формування та відтворення основних засобів.** Аналіз складу та структури основних засобів. Показники стану й ефективності використання основних засобів. Знос і амортизація основних засобів. Методи розрахунку амортизаційних відрахувань. Джерела фінансування формування основних засобів: за рахунок власних фінансових ресурсів, банківських кредитів, лізингу, державного фінансування. Склад капітальних вкладень. Джерела і порядок фінансування капітальних інвестицій. Фінансування ремонту основних засобів.

**Тема 7. Оподаткування підприємства.** Структура податків і зборів підприємства до бюджету. Непрямі податки, які сплачує підприємство. Податок на додану вартість. Акцизний податок. Мито. Вплив непрямих податків на фінансово-господарську діяльність підприємства. Оподаткування прибутку підприємства. Оподаткування доходів фізичних осіб. Податкові соціальні пільги. Екологічний податок. Рентна плата та її склад. Податок на майно та його склад. Спрощена система оподаткування. Збори і цільові відрахування, які сплачує підприємство. Методика та особливості нарахування й сплати єдиного соціального внеску. Місцеві податки і збори. Звітність до органів Державної податкової служби України та фондів соціального страхування.

**Тема 8. Кредитування підприємства.** Кругообіг коштів підприємства та необхідність залучення кредитів. Класифікація кредитів, що надаються підприємству. Банківське кредитування підприємства. Види банківського кредиту та їх характеристика. Кредитний договір між підприємством і банком. Цілі, строки, умови здійснення кредитних операцій, форми забезпечення і гарантії погашення кредитів, виданих банками підприємству. Порядок отримання банківського кредиту. Порядок погашення банківського кредиту. Небанківське кредитування підприємства. Комерційне кредитування

підприємства. Лізингове кредитування підприємства. Державне кредитування підприємства. Кредитування підприємства за рахунок коштів міжнародних фінансово-кредитних інститутів.

**Тема 9. Фінансове планування на підприємстві.** Фінансова стратегія підприємства. Напрями здійснення, види, методи фінансового планування на підприємстві. Фінансовий план і порядок його складання. Оперативний фінансовий план. План руху грошових коштів за видами діяльності (основна, інвестиційна, фінансова). Баланс доходів і видатків. Зведений фінансовий план.

**Тема 10. Фінансова санація та банкрутство підприємства.** Аналіз наявності ознак кризи на підприємстві. Застосування методів діагностики банкрутства підприємства. Санаційний аудит. Аналіз виробничо-господарської діяльності підприємства. Аудит фінансової сфери підприємства. Ситуація підприємства на ринках факторів виробництва та збуту готової продукції. Аналіз причин кризи та сильних і слабких місць на підприємстві. Акт аудиторської перевірки. Система раннього реагування на загрозу банкрутства і комплекс попереджувальних заходів. Фінансова санація підприємства. План санації. Фінансові джерела санації підприємств. Форми фінансової санації. Внутрішні джерела фінансової санації. Санація балансу. Санація із залученням коштів власників підприємства. Альтернативна санація. Участь кредиторів у фінансовому оздоровленні боржника. Фінансова участь персоналу в санації підприємства. Державна фінансова підтримка санації підприємств. Фінансова санація на ухвалу господарського суду. Мiroва угода. Санація шляхом реорганізації (реструктуризації).

**Тема 11. Індивідуальне завдання.** Обирається відповідно до напрямку наукових досліджень студента (тем наукових робіт, курсових робіт, публікацій тощо) з наведеного у робочій програмі практики списку, що не є вичерпним. Має на меті забезпечити максимальний збір інформації, необхідної для самостійної роботи та наукових досліджень студента.

*Зміст практики на базі банківської установи:*

**Тема 1. Загальна характеристика та організаційна структура банківської установи.** Повна і скорочена назва банку. Юридична адреса. Наявність філій, відділень тощо та короткі відомості про них. Цілі та види діяльності банківської установи. Рейтинги банку. Організаційна побудова банку. Органи управління банку та їх повноваження. Тип організаційної структури банку. Вплив на організаційну структуру банку специфіки його діяльності, стратегічних і тактичних цілей, історії розвитку.

**Тема 2. Оцінка основних фінансових показників діяльності банку.** Аналіз активів і пасивів банківської установи. Аналіз зобов'язань. Оцінка ліквідності й фінансової стійкості. Аналіз прибутковості банку.

**Тема 3. Організація розрахункових операцій підприємств банківською установою.** Ведення рахунків клієнтів. Відкриття і ведення банківських рахунків. Характеристика різних видів рахунків. Безготівкові міжгосподарські розрахунки. Способи і форми безготівкових розрахунків.

Механізм здійснення розрахунків (списання коштів з розрахункового рахунку підприємства та їх зарахування на рахунки). Порядок відкриття та ведення валютних рахунків юридичних осіб. Посередництво банку у фінансових розрахунках між експортером та імпортером. Види платежів, що застосовуються у міжнародній практиці: авансові, платежі по надходженню товарів і розрахунків, платежі по настанню термінів, платежі при поставці товарів або після неї. Чеки як основна форма розрахунків при зовнішньоторговельних операціях, види чеків, порядок розрахунків. Документарне інкасо – розрахунки за допомогою товарних акредитивів, револьверний акредитив, компенсаційний акредитив. Вексель як платіжний документ. Характеристика вексельного обігу. Розрахункові операції банку з векселями. Оформлення заборгованості векселями. Розрахунки з використанням векселів.

**Тема 4. Касові операції банку.** Загальні правила здійснення касових операцій. Приймання готівкової національної та іноземної валюти від клієнтів для зарахування на банківські рахунки (власні або інших суб'єктів економічних відносин). Приймання від фізичних та юридичних осіб готівки для переказу і виплати отримувачу суми переказу в готівковій формі. Послідовність здійснення прибуткових касових операцій. Видача готівкової національної та іноземної валюти з банківських рахунків клієнтів (через касу банку або із застосуванням платіжних карток через банкомат). Порядок здійснення видаткових касових операцій. Вилучення з обігу сумнівних банкнот (монет), а також обмін клієнтам непридатних до обігу банкнот (монет) на придатні до обігу. Валютно-обмінні операції. Операції з банківськими металами.

**Тема 5. Кредитування підприємств банківською установою.** Класифікація кредитів банківської установи. Порядок надання і способи погашення позичок. Форми позичкових рахунків. Поточний рахунок з овердрафтом. Умови кредитної угоди, кредитний договір. Кредитний ризик і методи управління ним. Оцінка кредитоспроможності позичальника. Плата за кредит та її диференціація. Етапи процесу банківського кредитування. Контроль за використанням і погашенням кредиту. Проблемні позички. Кредитні санкції. Особливості механізму надання та погашення окремих видів кредитів. Кредитування у фінансових розрахунках між експортером та імпортером. Кредитні операції банку з векселями. Валютне кредитування.

**Тема 6. Надання депозитних послуг банком.** Вклади і депозити як головне джерело банківських ресурсів. Види вкладів і їх характеристика. Прості й складні відсотки при нарахуванні доходу по депозитах. Депозитна політика банку. Етапи проведення депозитної операції. Механізм здійснення депозитних операцій. Гарантування вкладів фізичних осіб.

**Тема 7. Організація розрахунків платіжними картками.** Види платіжних карток банку. Корпоративні платіжні картки. Зарплатні карткові проекти. Характеристика розрахунків платіжними картками. Аналіз кількості операцій з використанням платіжних карток банку. Динаміка структури обсягів операцій з використанням платіжних карток банківської установи. Документальне оформлення операцій з використанням терміналів.

**Тема 8. Надання інших банківських послуг підприємствам.** Операції банку з випуску та обігу цінних паперів. Комісійна та комерційна діяльність з цінними паперами. Послуги щодо зберігання цінних паперів, депозитарний облік та ведення рахунків за операціями з паперами. Емісія цінних паперів. Посередницькі операції банку з цінними паперами. Урахування векселів. Торговельні операції з векселями. Гарантійні операції з векселями. Авалювання векселів. Видача гарантій під забезпечення оплати векселів. Комісійні та довірчі операції з векселями. Інкасування векселів. Організація роботи з векселями в банку. Загальна характеристика видів нетрадиційних банківських операцій і послуг. Лізингові операції банку. Банківські гарантії та поручительства, як форми банківських послуг. Посередницькі, консультаційні та інформаційні послуги банку. Трастові послуги. Учасники факторингових операцій та зміст договірних відносин між ними. Визначення плати за факторингове обслуговування. Характерні ознаки форфейтингу. Зміст і послідовність здійснення форфейтингової операції, визначення плати за неї.

**Тема 9. Індивідуальне завдання.** Обирається відповідно до напряму наукових досліджень студента (тем наукових робіт, курсових робіт, публікацій тощо) з наведеного у робочій програмі практики списку, що не є вичерпним. Має на меті забезпечити максимальний збір інформації, необхідної для самостійної роботи та наукових досліджень студента.

*Зміст практики на базі кредитної спілки:*

**Тема 1. Загальна характеристика та організаційна структура кредитної спілки.** Повна і скорочена назва кредитної спілки. Юридична адреса. Наявність філій, відділень тощо та короткі відомості про них. Цілі та види діяльності кредитної спілки. Організаційна побудова кредитної спілки. Органи управління кредитної спілки та їх повноваження. Тип організаційної структури кредитної спілки. Вплив на організаційну структуру кредитної спілки специфіки її діяльності, стратегічних і тактичних цілей, історії розвитку.

**Тема 2. Оцінка основних фінансових показників діяльності кредитної спілки.** Аналіз активів і пасивів кредитної спілки. Аналіз зобов'язань. Оцінка ліквідності й фінансової стійкості. Аналіз прибутковості кредитної спілки.

**Тема 3. Характеристика рахунків, що відкриваються кредитною спілкою для її членів.** Види рахунків, що відкриваються кредитною спілкою. Порядок відкриття кредитною спілкою рахунків своїм членам для отримання кредитних коштів. Характеристика депозитних рахунків, що відкриваються кредитною спілкою для її членів.

**Тема 4. Касові операції кредитної спілки.** Загальні правила здійснення касових операцій. Приймання готівки в касу. Послідовність здійснення прибуткових касових операцій. Видача готівки з каси. Порядок здійснення видаткових касових операцій.

**Тема 5. Кредитування кредитною спілкою.** Класифікація кредитів кредитної спілки. Порядок надання і способи погашення позичок. Умови кредитної угоди, кредитний договір. Кредитний ризик і методи управління ним.

Плата за кредит та її диференціація. Етапи процесу кредитування спілкою. Контроль за використанням і погашенням кредиту. Проблемні позички. Кредитні санкції. Механізм надання та погашення окремих видів кредитів. Особливості отримання кредитів від імені членів кредитної спілки фермерськими господарствами та приватними підприємствами, які знаходяться у власності членів спілки.

**Тема 6. Надання депозитних послуг кредитною спілкою.** Види депозитів і їх характеристика. Прості й складні відсотки при нарахуванні доходу по депозитах. Депозитна політика кредитної спілки. Етапи здійснення депозитної операції. Механізм проведення депозитних операцій.

**Тема 7. Здійснення інших видів діяльності кредитною спілкою.** Порядок прийому вступних і обов'язкових пайових та інших внесків від членів кредитної спілки. Особливості надання кредитною спілкою послуг із поручительства виконання членом спілки зобов'язань перед третіми особами. Розміщення тимчасово вільних коштів на депозитних рахунках в установах банків. Придбання кредитною спілкою державних цінних паперів. Залучення на договірних умовах кредитів банків, кредитів об'єднаної кредитної спілки, коштів інших установ та організацій для надання кредитів своїм членам. Кредитування інших кредитних спілок. Особливості діяльності кредитної спілки як члена платіжних систем. Оплата за дорученням своїх членів вартості товарів, робіт і послуг у межах наданого їм кредиту. Благодійна діяльність кредитної спілки за рахунок коштів спеціально створених для цього фондів.

**Тема 8. Індивідуальне завдання.** Обирається відповідно до напряму наукових досліджень студента (тем наукових робіт, курсових робіт, публікацій тощо) з наведеного у робочій програмі практики списку, що не є вичерпним. Має на меті забезпечити максимальний збір інформації, необхідної для самостійної роботи та наукових досліджень студента.

*Зміст практики на базі страхової компанії:*

**Тема 1. Загальна характеристика та організаційна структура страхової компанії.** Повна і скорочена назва страхової компанії. Юридична адреса. Наявність філій, відділень тощо та короткі відомості про них. Цілі та види діяльності страхової компанії. Рейтинги страхової компанії. Організаційна побудова страхової компанії. Тип організаційної структури страхової компанії. Органи управління страхової компанії та їх повноваження. Вплив на організаційну структуру страхової компанії специфіки діяльності, стратегічних і тактичних цілей, історії розвитку.

**Тема 2. Оцінка основних фінансових показників діяльності страхової компанії.** Аналіз активів і пасивів страхової компанії. Оцінка фінансової надійності страховика. Аналіз запасу платоспроможності страхової компанії. Аналіз фінансових результатів діяльності страховика. Оцінка ефективності діяльності страхової компанії.

**Тема 3. Організація страхової діяльності (асортимент страхових послуг; механізм надання страхових послуг; тарифна політика).** Форми

проведення страхування. Асортимент страхових послуг страхової компанії. Побудова ефективної системи продажу: канали та мотивація надання страхових послуг. Функції страхових агентів. Страхові та перестрахові брокери: функції та організація діяльності. Винагорода страховим посередникам. Нові форми страхового посередництва. Розробка та просування нових видів страхових послуг. Механізм надання страхових послуг. Системи страхування та франшиза. Договір страхування: основні умови та зміст. Страховий тариф як ціна за страхову послугу. Тарифна політика страхової компанії. Формування баз даних і управління їх використанням у страхових організаціях.

**Тема 4. Особисте страхування.** Специфічні риси особистого страхування. Страхування життя. Таблиця смертності. Змішане страхування життя. Страхування дітей. Страхування до одруження (до вступу у шлюб). Страхування пенсій. Страхування від нещасних випадків. Медичне страхування.

**Тема 5. Особливості ризикових видів страхування.** Класифікація майнового страхування. Визначення страхового відшкодування. Страхування майна на випадок вогню, стихійного лиха та крадіжки. Особливості страхування відповідальності. Основні види страхування цивільної відповідальності. Страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів. Страхування відповідальності перевізників. Страхування професійної відповідальності. Страхування відповідальності позичальника за непогашення кредиту. Страхування відповідальності роботодавців. Страхування відповідальності за нанесення екологічних збитків (екологічне страхування). Страхування небезпечних відходів.

**Тема 6. Страхові послуги страховика в сільському господарстві.** Види ризиків у сільському господарстві. Специфічні об'єкти страхування майна сільськогосподарських підприємств. Страхування врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень. Визнання страхового випадку, встановлення страхової суми, страхового платежу та здійснення страхового відшкодування при страхуванні врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень. Страхування сільськогосподарських тварин. Визнання страхового випадку, встановлення страхової суми, страхового платежу та здійснення страхового відшкодування при страхуванні сільськогосподарських тварин. Застосування франшизи у сільськогосподарському страхуванні.

**Тема 7. Умови та процедура перестраховування.** Методи перестраховування. Форми проведення перестраховувальних операцій. Облігаторне перестраховування. Факультативно-облігаторне перестраховування. Пропорційне перестраховування. Перестраховування на основі ексцеденту збитку. Перестраховування на підставі ексцедента збитковості. Співстраховування та механізм його застосування.

**Тема 8. Фінансове планування та прогнозування в страховій компанії.** Стратегія страхової компанії. Бізнес-план: структура та характеристика його окремих розділів. Порядок опрацювання, розгляду і затвердження бізнес-плану. Особливості бюджетування в страховій компанії.



**Тема 9. Індивідуальне завдання.** Обирається відповідно до напряму наукових досліджень студента (тем наукових робіт, курсових робіт, публікацій тощо) з наведеного у робочій програмі практики списку, що не є вичерпним. Має на меті забезпечити максимальний збір інформації, необхідної для самостійної роботи та наукових досліджень студента.

*Зміст практики на базі бюджетної установи:*

**Тема 1. Загальна характеристика та організаційна структура бюджетної установи.** Повна і скорочена назва бюджетної установи. Юридична адреса. Цілі та види діяльності бюджетної установи. Організаційна побудова. Органи управління бюджетної установи та їх повноваження. Вплив на організаційну структуру бюджетної установи специфіки діяльності, історії функціонування. Місце фінансової служби в організаційній структурі бюджетної установи. Функції фінансової служби бюджетної установи.

**Тема 2. Оцінка основних фінансових показників бюджетної установи.** Аналіз необоротних активів. Аналіз запасів. Оцінка забезпеченості матеріальними ресурсами та ефективності їх використання. Аналіз грошових коштів. Аналіз капіталу. Аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості бюджетної установи. Аналіз результатів діяльності бюджетної установи. Оцінка фінансової стійкості бюджетної установи.

**Тема 3. Кошторис доходів і видатків бюджетної установи.** Порядок складання кошторису бюджетної установи. Доведення бюджетній установі граничних показників за загальним фондом. Складання розрахунків за надходженнями спеціального фонду. Складання розрахунків за видатками загального і спеціального фондів. Заповнення вступної і основної частин кошторису. Підписання кошторису, розрахунків до нього та подання їх на затвердження. Аналіз фінансування бюджетної установи. Аналіз формування власних надходжень спеціального фонду. Аналіз складу та структури видатків бюджетної установи.

**Тема 4. Касові видатки бюджетної установи.** Основні види касових видатків бюджетної установи. Основні види фактичних видатків бюджетної установи. Аналіз співвідношення касових і фактичних видатків.

**Тема 5. Механізм отримання коштів для забезпечення поточної діяльності бюджетної установи.** Порядок відкриття рахунків бюджетної установи у казначействі. Порядок отримання асигнувань із загального фонду бюджету. Розподіл показників зведених кошторисів. Розподіл показників зведених планів асигнувань загального фонду державного бюджету (за винятком надання кредитів з державного бюджету). Розподіл показників зведених планів надання кредитів із загального фонду державного бюджету. Розподіл показників зведених планів спеціального фонду державного бюджету (за винятком власних надходжень бюджетних установ та відповідних видатків). Зведення показників спеціального фонду в розрізі розпорядників нижчого рівня і одержувачів бюджетних коштів. План асигнувань загального фонду державного бюджету (за винятком надання кредитів з державного бюджету).

План надання кредитів із загального фонду державного бюджету. План спеціального фонду державного бюджету (за винятком власних надходжень бюджетних установ та відповідних видатків). Зведення показників спеціального фонду кошторису. План використання бюджетних коштів.

**Тема 6. Порядок розрахунків за товари, роботи, послуги.** Загальний порядок здійснення платежів за товари, роботи, послуги. Особливості здійснення розрахунків після поставки товарів (виконання робіт, надання послуг). Попередня оплата за товари (роботи, послуги) бюджетною установою. Умови, строк та обсяги передоплати. Послідовність дій при здійсненні попередньої оплати за капітальними видатками бюджетною установою.

**Тема 7. Особливості виконання завдань і функцій бюджетною установою.** Розкриття особливостей виконання завдань і функцій бюджетної установи залежно від її діяльності. Зміст теми для окремих бюджетних установ наступний: на базі органів Державної казначейської служби України: механізм взаємовідносин розпорядників і одержувачів коштів із казначейською системою, особливості проведення операцій на казначейських рахунках, технічне забезпечення здійснення платежів, виконання державного бюджету за доходами, виконання державного бюджету за видатками, казначейське обслуговування місцевих бюджетів, особливості казначейського обслуговування позабюджетних фондів; на базі органів Державної податкової служби України: організація обліку і механізм зняття з обліку платників податків, прийом податкової звітності від суб'єктів господарювання з податку на прибуток, податку на додану вартість, акцизного податку, податку на доходи фізичних осіб, єдиного податку, інших загальнодержавних і місцевих податків та зборів, контроль за своєчасністю сплати податків і зборів суб'єктами господарювання; процедура здійснення документальних перевірок суб'єктів господарювання; на базі Департаменту агропромислового розвитку: механізм взаємовідносин Департаменту з сільськогосподарськими підприємствами, аналіз основних напрямів і обсягів підтримки сільськогосподарських товаровиробників (галузь рослинництва й тваринництва), звітність, що подають сільськогосподарські товаровиробники до Департаменту, зведені показники по району (області) за окремими формами звітності; на базі органів Пенсійного фонду України (Фонду соціального страхування України, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття): механізм взаємовідносин Фонду із суб'єктами господарювання, облік осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню, особливості нарахування розміру пенсій (допомоги по тимчасовій непрацездатності, допомоги по безробіттю, допомоги при настанні нещасного випадку або профзахворювання), контроль за додержанням вимог законодавства про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, правильність нарахування, обчислення, повноти і своєчасності сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та інших платежів.

**Тема 8. Організація бухгалтерського обліку бюджетної установи.**

Розподіл повноважень і відповідальності між посадовими особами бюджетної установи з питань організації бухгалтерського обліку. Завдання й функції фахівців бухгалтерської служби бюджетної установи. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку в державному секторі. План рахунків бюджетної установи. Первинний облік, поточний облік та підсумковий облік у бюджетній установі.

**Тема 9. Звітність бюджетної установи.** Склад місячної і квартальної фінансової звітності бюджетної установи. Річний фінансовий звіт бюджетної установи. Особливості складання та строки подання фінансової звітності бюджетною установою. Штрафні санкції за несвоєчасність подання фінансової звітності. Склад податкової та соціальної звітності бюджетної установи.

**Тема 10. Індивідуальне завдання.** Обирається відповідно до напряму наукових досліджень студента (тем наукових робіт, курсових робіт, публікацій тощо) з наведеного у робочій програмі практики списку, що не є вичерпним. Має на меті забезпечити максимальний збір інформації, необхідної для самостійної роботи та наукових досліджень студента.

## **2.6. Виробнича практика «Комплексна зі спеціальності»**

**Тема 1. Загальна характеристика та організаційна структура суб'єкта підприємництва.** Повна і скорочена назва бази практики. Юридична адреса. Форма власності й організаційно-правова форма. Наявність філій, представництв, відділень та короткі відомості про них. Належність бази практики до концернів, асоціацій, холдингів тощо. Цілі та види діяльності бази практики. Склад і функції фінансового апарату, місце фінансової служби в загальній організаційній структурі підприємства. Організація фінансово-економічної роботи. Фінансові обов'язки та їх розподіл між спеціалістами бази практики.

**Тема 2. Фінансово-економічна характеристика суб'єкта підприємництва.** Аналіз фінансових показників бази практики з урахуванням її форми власності, виду діяльності та форми організації бізнесу.

**Тема 3. Практичні аспекти фахових дисциплін у фінансовій діяльності суб'єкта підприємництва.** Здійснення необхідних розрахунків із фахових дисциплін на матеріалах бази практики. Аналіз отриманих результатів, формулювання обґрунтованих висновків і реальних управлінських рішень, розробка та визначення ефекту від впровадження пропозицій.

**Тема 4. Індивідуальне завдання.** Обирається відповідно до напряму наукових досліджень студента (тем наукових робіт, курсових робіт, публікацій тощо) з наведеного у робочій програмі практики списку, що не є вичерпним. Має на меті забезпечити максимальний збір інформації, необхідної для самостійної роботи та наукових досліджень студента.

## **2.7. Професійна практика**

**Тема 1. Загальна характеристика та аналіз фінансових показників бази практики.** Повна і скорочена назва бази практики. Юридична адреса.

Форма власності й організаційно-правова форма. Наявність філій, представництв, відділень та короткі відомості про них. Належність бази практики до концернів, асоціацій, холдингів тощо. Цілі та види діяльності бази практики. Склад і функції фінансового апарату, місце фінансової служби в загальній організаційній структурі бази практики. Організація фінансово-економічної роботи. Фінансові обов'язки та їх розподіл між спеціалістами підприємства. Аналіз фінансових показників бази практики з урахуванням її форми власності, виду діяльності та форми організації бізнесу.

**Тема 2. Практичні аспекти фахових дисциплін у фінансовій діяльності суб'єкта підприємництва.** Здійснення необхідних розрахунків із фахових дисциплін на матеріалах бази практики. Аналіз отриманих результатів, формулювання обґрунтованих висновків і реальних управлінських рішень, розробка та визначення ефекту від впровадження пропозицій.

**Тема 3. Індивідуальне завдання.** Обирається відповідно до напрямку наукових досліджень студента (тем курсових робіт, публікацій тощо) з наведеного у робочій програмі практики списку, що не є вичерпним. Має на меті забезпечити максимальний збір інформації, необхідної для самостійної роботи та наукових досліджень студента.

### 3. ВИМОГИ ДО БАЗ ПРАКТИКИ

Практика студентів Університету проводиться на базах практики, які забезпечують виконання програм практики студентів освітньо-професійної програми Фінанси, банківська справа та страхування ступеня вищої освіти бакалавр спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування.

Базами практики можуть бути суб'єкти господарювання, незалежно від їх організаційно-правової форми та форми власності, фізичні особи, які проводять незалежну професійну діяльність, органи державної влади і місцевого самоврядування, громадські формування, об'єкти структурних підрозділів Університету, а також бази за межами України за умови забезпечення ними виконання у повному обсязі програм практики.

**Навчальна практика** проводиться у навчальних аудиторіях, лабораторіях та на інших об'єктах структурних підрозділів Університету. Вони повинні мати відповідне матеріально-технічне, організаційне і навчально-методичне забезпечення.

Навчальна практика також може проводитися на підприємствах (в організаціях, установах тощо), що оснащені за останніми тенденціями розвитку відповідної сфери професійної діяльності, забезпечують виконання програм практики. Вона проводиться науково-педагогічним, педагогічним працівником Університету для групи студентів. З цими підприємствами (установами, організаціями тощо) укладаються договори.

**Виробнича та професійна практики** проводяться на базах практики. Підприємства (установи, організації тощо), які залучаються для проведення виробничої (професійної) практики студентів, мають відповідати наступним вимогам:

- наявність структурних підрозділів, напрям діяльності яких відповідає спеціальностям, за якими здійснюється підготовка студентів в Університеті;
- здатність забезпечити виконання програми практики;
- забезпечення кваліфікованого керівництва практикою студентів;
- забезпечення належних умов для проходження практики на виробництві з дотриманням правил і норм безпеки праці, виробничої санітарії відповідно до законодавства;
- надання студентам на час проходження практики можливості працювати на штатних посадах, робота на яких відповідає програмам практики (за згодою керівника підприємства (установи, організації тощо) та за наявності відповідних вакансій);
- надання студентам права користуватися документацією, необхідною для виконання програми практики, з урахуванням політики конфіденційності підприємства (установи, організації тощо);
- можливість наступного працевлаштування випускників Університету (на загальних підставах, за наявності вакансій).

З урахуванням особливостей підготовки студентів за освітньо-професійною програмою кафедра може встановлювати додаткові вимоги до баз практики, що відображаються у відповідній робочій програмі практики.

#### 4. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИК

Організаційними заходами, що забезпечують підготовку та порядок проведення практики студентів освітньо-професійної програми Фінанси, банківська справа та страхування ступеня вищої освіти бакалавр спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування, є:

- розробка наскрізної і робочих програм практик;
- визначення баз практики;
- укладання договорів про проведення практики студентів між Університетом та підприємствами (установами, організаціями тощо);
- розподіл студентів за базами практики;
- підготовка для баз практики інформації про обсяги, зміст, період проведення практики студентів, потреби в обладнанні та матеріалах тощо;
- призначення керівників практики;
- складання індивідуальних завдань на практику;
- проведення настановчих зборів студентам;
- підготовка звітної документації за результатами проведення практики;
- інші заходи.

Відповідальність за організацію та проведення практики покладається на ректора Університету. Загальну організацію практики та контроль за її проведенням в Університеті здійснює керівник виробничої практики навчального відділу, на факультеті – декан, на кафедрах – завідувачі кафедр.

Функції організаторів, керівників та учасників практики визначаються Положенням про проведення практики студентів.

Заходи, пов'язані з організацією практики студентів, визначаються наказом ректора Університету про проведення практики студентів.

**Навчальна практика** проводиться для академічної групи.

Навчальна практика здійснюється тривалим окремим періодом у межах навчального року.

Керівник навчальної практики від кафедри:

- розробляє методичне забезпечення практики студентів;
- проводить студентам інструктаж із безпеки життєдіяльності;
- забезпечує якість проходження практики студентів згідно з її програмою;
- розробляє та видає індивідуальні завдання студентам (за наявності);
- здійснює контроль за виконанням програми практики та термінами її проходження;
- перевіряє щоденники навчальної практики та оцінює результати її проходження студентами;
- подає звіт керівника навчальної практики на кафедру та керівнику виробничої практики навчального відділу;
- здійснює виконання інших функцій, визначених законодавством та внутрішніми нормативно-правовими актами Університету.

Студенти, які проходять навчальну практику, зобов'язані:

- ознайомитися з програмою практики;
- отримати документи для проходження практики;
- пройти інструктаж із безпеки життєдіяльності та дотримуватися правил безпеки життєдіяльності;
- виконувати завдання, передбачені програмою практики;
- оформити звітну документацію з практики та подати її керівнику практики від кафедри.

**Виробнича практика** студентів проводиться у виробничих умовах в період, що забезпечує можливість виконання студентами всіх видів робіт згідно з програмою практики.

На початку практики керівник підприємства (установи, організації тощо) призначає керівника від бази практики, а також забезпечує проведення студентам-практикантам інструктажів із охорони праці, ознайомлення з правилами внутрішнього трудового розпорядку бази практики, порядком отримання документації та матеріалів. Керівником практики від бази практики повинен бути фахівець, який працює на постійній основі. Кількість студентів-практикантів, яка закріплюється за ним, не повинна перевищувати десяти осіб.

На студентів-практикантів, які проходять практику на підприємстві (в установі, організації тощо), розповсюджується законодавство України про працю та правила внутрішнього трудового розпорядку підприємства (установи, організації тощо). За наявності вакантних місць та за відповідності змісту роботи програмі практики, студенти можуть бути зараховані на штатну посаду.

Організація проведення **професійної практики** студентів заочної форми навчання здійснюється з урахуванням наявності в них професійного досвіду.

Студенти, які мають досвід роботи, стажувалися (не менше одного місяця) або працюють за обраним фахом, допускаються розпорядженням декана факультету до складання семестрового контролю з професійної практики без її проходження на підставі поданих підтверджуючих документів. Документами, які підтверджують відповідність займаної посади обраному фаху та наявність у студента відповідного практичного досвіду, є довідка з місця роботи чи стажування, засвідчена керівником підприємства (установи, організації тощо), або копія трудової книжки.

Студентам, які не працюють за фахом і не мають досвіду роботи за ним, проводиться професійна практика згідно з наказом ректора Університету. Проходження студентом професійної практики може здійснюватися за місцем роботи (без відриву від виробництва) за умови його відповідності вимогам програми практики та укладення договору про проведення практики студентів.

Керівник виробничої (професійної) практики від кафедри:

- розробляє методичне забезпечення практики студентів;
- забезпечує якість проходження практики студентів згідно з її програмою;
- розробляє та видає індивідуальні завдання студентам;
- контролює своєчасне прибуття студентів до баз практики;
- здійснює контроль за виконанням програми практики та термінами її

проходження;

- проводить консультації щодо опрацювання та узагальнення зібраного матеріалу;

- перевіряє щоденники, звіти з практики та оцінює результати її проходження студентами;

- подає на кафедру звіт керівника виробничої (переддипломної) практики;

- здійснює виконання інших функцій, визначених законодавством і внутрішніми нормативно-правовими актами Університету.

Керівник практики від бази практики:

- здійснює безпосереднє керівництво практикою студентів-практикантів згідно з програмою практики;

- знайомить студентів-практикантів із правилами внутрішнього розпорядку та контролює їх дотримання;

- повідомляє керівнику практики від кафедри про порушення студентом-практикантом трудової дисципліни та внутрішнього розпорядку;

- контролює ведення щоденника, підготовку звіту студентом-практикантом;

- після закінчення практики складає відгук-характеристику на кожного студента-практиканта, де дає оцінку проходження практики.

Студенти, які проходять виробничу (професійну) практику, зобов'язані:

- з'явитися на настановчі збори з питань проходження практики та звітування за її результатами;

- пройти цільовий інструктаж з охорони праці;

- отримати документи для проходження практики;

- ознайомитися з програмою практики;

- отримати індивідуальні завдання у керівника практики від кафедри;

- своєчасно прибути на базу практики;

- дотримуватися правил охорони праці на підприємстві (в установі, організації тощо);

- виконувати завдання, передбачені програмою практики;

- підготувати звітну документацію з практики;

- своєчасно подати звіт з практики та захисти його перед комісією.

## **5. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИК І ОЦІНЮВАННЯ ЇХ РЕЗУЛЬТАТІВ**

Після закінчення періоду практики студенти звітують про виконання програми практики та індивідуального завдання. Форми звітності визначаються наскрізною та робочою програмами практики. До звітної документації відносяться щоденник практики, звіт з практики та інші.

За результатами проходження **навчальної практики** студентом подається керівнику практики від кафедри для перевірки та оцінювання щоденник навчальної практики. У щоденнику практики студент у



хронологічному порядку відображає зміст виконуваної ним роботи під час практики з коротким її аналізом. Щоденник практики обов'язково підписується керівниками практики.

Критерії оцінювання та схема нарахування балів із навчальної практики визначаються науково-педагогічними працівниками кафедри і вказуються у робочій програмі практики.

За підсумками навчальної практики проводиться семестровий контроль у формі диференційованого заліку. Диференційований залік виставляється в останній день практики. Оцінювання її результатів здійснюється керівником практики від кафедри на підставі:

- повноти та якості виконання студентом програми практики й індивідуального завдання (за наявності);
- оформлення та змістовності наповнення щоденника практики й інших матеріалів, передбачених робочою програмою практики.

За результатами проходження **виробничої практики** студентом подається звіт з практики разом зі щоденником на кафедру для реєстрації та керівнику практики від кафедри – для перевірки та оцінювання.

У щоденнику практики студент у хронологічному порядку відображає зміст виконуваної ним роботи під час практики з коротким її аналізом. Щоденник практики обов'язково підписується керівниками практики.

Вимоги до структури та обсягу звіту з практики наводяться у робочій програмі практики.

Звіт з виробничої практики захищається студентом перед комісією, яка призначена наказом ректора Університету.

Критерії оцінювання та схема нарахування балів із виробничої практики визначаються науково-педагогічними працівниками кафедри і вказуються у робочій програмі практики.

За підсумками виробничої практики проводиться семестровий контроль у формі диференційованого заліку. Диференційований залік із практики виставляється протягом перших двох теоретичних тижнів після її закінчення головою комісії із захисту звітів з практики.

Голова комісії підсумовує бали, нараховані керівником практики від кафедри та комісією із захисту звітів з практики.

Керівником практики від кафедри нарахування балів здійснюється на підставі:

- оцінки результатів проходження практики студентом, наданої у відгуку-характеристиці керівника практики від бази практики;
- оцінки якості оформлення і змістовності наповнення щоденника та звіту з практики;
- оцінки виконання інших матеріалів, передбачених робочою програмою практики.

Комісія із захисту звітів з практики нараховує бали за підсумками презентації студентом результатів проходження практики та відповідей на запитання членів комісії.

Семестровий контроль з **професійної практики** студентів заочної форми навчання проводиться під час навчально-екзаменаційної сесії.

Диференційований залік з професійної практики виставляється головою комісії із захисту звітів з практики. Нарахування балів із професійної практики здійснюється:

- комісією за результатами співбесіди зі студентом, який має досвід роботи, стажувався або працює за фахом;

- керівником практики від кафедри та комісією із захисту звітів з практики студенту, який не працює за фахом і не має досвіду роботи за фахом, на підставі оцінки результатів проходження практики, якості оформлення і змістовності наповнення щоденника та звіту з практики, презентації результатів проходження практики та відповідей на запитання членів комісії.

Підсумки практики обговорюються на засіданнях кафедр, конференціях, круглих столах та інших заходах, а загальні підсумки – на вчених радах факультету та Університету.



